

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Анотація. Розкрито особливості інвестування коштів інститутами спільного інвестування, визначено пріоритетні об'єкти інвестування, виокремлено чинники зростання ролі інститутів спільного інвестування у функціонуванні фінансового ринку

Ключові слова: інвестиційні стратегії, інвестиційний капітал, інститути спільного інвестування, компанії з управління активами, заощаджувачі, фінансові активи, спільне інвестування, фінансовий ринок

Вступ. Необхідність подолання економічної та фінансової кризи в країні та прискорення економічного розвитку вимагають збільшення обсягів внутрішніх інвестиційних ресурсів. Одним із важливих постачальників інвестиційного капіталу є інститути спільного інвестування, роль яких у фінансуванні економічної діяльності щороку зростає. За рахунок акумулювання заощаджень населення та нагромаджень суб'єктів господарювання інститути спільного інвестування формують значні обсяги інвестиційних ресурсів, які спрямовуються ними у придбання фінансових активів, таким чином збільшуючи обсяги фінансування економіки. Актуальним є питання вивчення особливостей інвестиційної діяльності інститутів спільного інвестування як інституційних інвесторів і сучасних пріоритетів вкладення коштів ними.

Дослідження особливостей діяльності інституційних інвесторів в Україні являє інтерес для багатьох вчених. Зокрема, в працях Я.О. Діденко, І.А. Єфіменко, Т.Д. Косова, А. В. Попова та інших розкривається роль і значення діяльності інституційних інвесторів у функціонуванні фінансового ринку.

Необхідність посилення ролі інститутів спільного інвестування у забезпеченні економіки країни інвестиційним капіталом вимагає подальшого вивчення цієї проблеми.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є вивчення сучасних тенденцій розвитку та особливостей фінансового інвестування коштів інститутами спільного інвестування в сучасних умовах і визначення пріоритетів у фінансових вкладеннях цих установ. У статті вирішуються такі завдання:

- визначення ролі та масштабів залучення інвестиційних ресурсів інститутами спільного інвестування;
- аналіз структури фінансових вкладень невенчурних інститутів спільного інвестування;
- визначення виду обраних інвестиційних стратегій інститутами спільного інвестування;

Результати.

У кризовий період особливо активними інституційними інвесторами серед інститутів спільного інвестування були закриті невенчурні інститути спільного інвестування. У 2007-2009 р. спостерігався активний розвиток ринку спільного інвестування (див. табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка вартості активів ІСІ у розрізі видів фондів у 2007-2009р. [2]

Фонди	31.12.2007, млн. грн.	31.12.2008, млн.грн.	01.10.2009 млн.грн.	Зміна з початку 2009 р.	Зміна з початку 2008 р.
Відкриті	571,9	593,3	225,88	-61,93%	-60,50%
Інтервальні	294,7	185,1	226,10	22,15%	-23,28%
Закриті (невенчурні)	3292,8	3786,0	5122,14	35,29%	55,56%
Усі (невенчурні)	4159,4	4564,4	5 574,12	22,12%	34,01%

На кінець 3 кварталу 2009 року вартість чистих активів невенчурних інститутів спільного інвестування збільшилась на 22,12% з початку року та становила 5574,12 млн. грн. За 3 квартали 2009 року відкриті фонди зменшили вартість своїх активів на 61,93%, але інтервальні та закриті (невенчурні) збільшили вартість своїх активів на 22,15% та 35,29% відповідно, що спричинило загальне зростання активів фондів на 22,12%. Аналізуючи дані 2007 та 2009 років бачимо, що відкриті та інтервальні фонди зменшили свої активи на 60,5% та 23,28% відповідно, але закриті (невенчурні) фонди збільшили свої активи на 55,56%, що спричинило зростання ринку спільного інвестування за цей період на 34,01%.

У 2007-2009 році диверсифіковані інвестиційні фонди показали низькі темпи зростання загальної суми активів, що свідчить про низьку якість активів на ринку спільного інвестування України. Кожен інститут спільного інвестування формує свою інвестиційну стратегію, за якою визначаються пріоритетні об'єкти інвестування. Тип інвестиційної стратегії (агресивної, консервативної або поміркованої) впливає на вибір виду інвестиційного фонду. Найбільш обережну стратегію інвестування – консервативну реалізують диверсифіковані фонди, найбільш ризиковану – венчурні, найбільш агресивну - недиверсифіковані. Відкриті інвестиційні фонди забезпечують для інвесторів найвищу ліквідність своїх цінних паперів, закриті фонди – відповідно найнижчу. Враховуючи ці особливості інвестори обирають той чи інший вид фонду для спільного вкладення капіталу.

Інститути спільного інвестування в Україні поступово стають важливими постачальниками інвестиційного капіталу й здатні реалізувати функцію потужних інституційних інвесторів економіки України та завдяки цьому прискорити її розвиток. Структура активів невенчурних інститутів спільного інвестування у 2008-2009 рр. наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Структура активів невенчурних фондів у 2008-2009 р.

	2008р.			3 кв. 2009р.		
	Відкриті	Інтервальні	Закриті невенчурні	Відкриті	Інтервальні	Закриті невенчурні
Інші активи	2,49%	6,46%	22,92%	0,10%	0,10%	4,03%
Грошові кошти та банківські депозити	33,13%	33,34%	7,47%	23,68%	22,83%	6,09%
ОВДП	7,67%	4,05%	0,15%	6,46%	2,72%	0,17%

Закінчення табл. 2

Облігації місцевих позик	10,93%	7,36%	0,02%	8,11%	3,21%	0,04%
Акції	19,66%	29,68%	50,21%	34,00%	58,29%	67,10%
Облігації підприємств	24,25%	18,53%	14,10%	25,68%	12,21%	19,78%
Інші ЦП	1,87%	0,89%	3,25%	1,97%	0,64%	1,33%
Ощадні сертифікати			1,72%			1,23%

Структура активів фондів за видами інвестиції у 2008-2009 роках зазнала деяких змін. Частка грошових коштів та банківських депозитів в агрегованому портфелі інтервальних та відкритих фондах зменшалась на 10%, в той час як у закритих невенчурних фондах обсяг грошових коштів та банківських депозитів зменшився на трохи більше 1%. Частка ОВДП у відкритих фондах зменшалась на 1%, в інтервальних на 2%, в закритих невенчурних майже не змінилася. Суттєві зміни спостерігалися в усіх фондах. В відкритих фондах частка акцій збільшилась на 14%, в інтервальних фондах на 29% та і закритих невенчурних на майже 5%. Кредитування підприємств через облігацій у 2009 році порівняно з 2008 роком збільшили закриті невенчурні (+5%) та відкриті фонди (+1%), в той же час інтервальні зменшили обсяги інвестування у облігації підприємств (-6%) [2].

Ці зміни в структурі пов'язані як із викупом цінних паперів фондів у їхніх інвесторів, проблемами із поверненням коштів від банків, так і з поступовим нарощенням вкладень фондів у цінні папери, а також зі зростанням самої вартості цих вкладень на тлі достатньо тривалого підйому українських «блакитних фішок» разом з індексами провідних вітчизняних фондових бірж.

Основні зміни структури інвестиційного портфеля відкритих ІСІ протягом 3-го кварталу 2009 року стосуються зменшення часток державних цінних паперів:

- ОВДП – із 12% до 6.46% (-46.17%);
 - облігацій місцевих позик – із 11.44% до 8.11% (-29.11%);
- а також у збільшенні часток корпоративних цінних паперів:
- акцій – із 20.34% до 34% (+67.16%);
 - облігацій підприємств – із 22.59% до 25.68% (+13.68%).

Крім того, відносно суттєво зменшилася у портфелі відкритих ІСІ частка «інших» ЦП (-21.2%), проте вона як була, так і залишилася незначною (1.97% за результатами 3-го кварталу).

Динаміка співвідношення різних видів інвестицій в активах інтервальних ІСІ була дещо іншою. Так, зменшилися частки:

- «інших» ЦП – із 2.68% до 0.64% (-76.12%)
- облігацій місцевих позик – із 5.15% до 3.21% (-37.67%);
- ОВДП – із 3.26% до 2.72% (-16.56%);
- облігацій підприємств – із 13.13% до 12.21% (-7.01%);

а збільшилася виключно частка акцій – із 47.95% до 58.29% (+21.56%).

У структурі агрегованого портфеля закритих ІСІ, традиційно, частка грошових коштів та банківських депозитів значно менша – 6,09%, а цінних паперів – більша – 89,65%, що пов'язано із меншою ліквідністю та більш агресивною стратегією закритих фондів. Це також вплинуло і на більш «стримане» зростання часток корпоративних цінних паперів в активах цих ІСІ. Так, зросли у структурі активів закритих фондів найбільші види вкладень:

- облігацій підприємств – із 18.01% до 19.78% (+9.83%);
- акції – із 61.9% до 67.1% (+8.4%).

Однак загалом тенденції зміни співвідношення видів активів, зазначені для відкритих та інтервальних ІСІ, також характерні й для закритих фондів. Так, частка грошових коштів у їхніх активах зменшилися на 15.53% (із 7.21% до 6.09%). Суттєво скоротилася і частка державних цінних паперів, а також нерухомості, проте, враховуючи порівняно незначні обсяги вкладень закритих ІСІ у ці види активів (менше 0,5% активів фондів на початок кварталу), зазначені зміни не були вагомими. Також менше стали важити в активах закритих фондів ошадні сертифікати та «інші» цінні папери – відповідно на 10.22% та 7.64%, проте і вони складають невелику частку активів закритих фондів (менше 1,5%).

За даними таблиці 2 можна зробити висновок про те, що основними суб'єктами фінансових вкладень невенчурних інвестиційних фондів у досліджуваному періоді були закриті (невенчурні) фонди.

Найвищу питому вагу у консолідованому портфелі інститутів спільного інвестування на кінець 3 кварталу 2009 р. займали вкладення в акції, в облігації підприємств та на банківські депозитні рахунки.

Протягом досліджуваного періоду стабільно високим був інтерес до вкладень в акції та в облігації вітчизняних підприємств, проте знизилась інвестиційна привабливість банківських депозитів. Питома вага цього виду вкладень у консолідованому портфелі інвестиційних фондів знизилась з 43,1 % у 2005 р. до 10,93 % у 2008 р. [2]. Динаміка фінансових вкладень невенчурних інститутів спільного інвестування у 2005-2008 рр. свідчить про те, що останніми роками вони реалізують помірковану стратегію фінансового інвестування, яка полягає у диверсифікації фінансових вкладень і в пошуку більш прибуткових об'єктів інвестицій.

Важливими завданнями поліпшення інвестиційної діяльності інститутів спільного інвестування у сучасних умовах є підвищення якості активів, покращення їх структури, дотримання вимог законодавства щодо граничних норм інвестування залучених коштів. Поліпшення процесу інвестування інститутами спільного інвестування та розширення переліку об'єктів їх фінансових інвестицій стане можливим за умови:

- швидкого подолання економічної кризи, що виникла в країні;
- забезпечення економічного зростання та розвитку фінансового ринку в цілому та фондового ринку зокрема;
- розширення переліку привабливих інструментів фінансового ринку та неухильного дотримання емітентами прав інвесторів за ними;
- випуску цільових державних цінних паперів, захищених від інфляції;
- запровадження механізму обов'язкового рейтингування емітентів фінансових активів тощо.

Висновки. Проведений аналіз дає підстави зробити висновки про те, що у 2007-2009 рр. інститутів спільного інвестування забезпечували нарощування та збільшення обсягів фінансового інвестування. За масштабами фінансового інвестування першість у цих процесах належала венчурним інститутам спільного інвестування. Найбільш обережну стратегію фінансового інвестування диверсифіковані фонди. Відкриті фонди здійснювали реалізацію консервативної стратегії вкладень, а закриті невенчурні інвестиційні фонди – поміркованої. Кризові явища в економіці безперечно обумовляють гальмування процесів збільшення обсягів фінансового інвестування інститутами спільного інвестування, що спостерігались, та будуть сприяти реалізації більш обережних стратегій інвестування.

Для збереження масштабів інвестиційної діяльності інститутів спільного інвестування необхідним є усунення недоліків в їх діяльності, серед яких непрозора

фінансова діяльність, недосконалий захист майнових прав їх учасників, наявність прогалин в організаційно-економічних механізмах функціонування, відсутність завершеної законодавчої та нормативної бази щодо регулювання діяльності таких установ тощо.

Перспективи майбутніх досліджень з означеної теми пов'язані з тим, наскільки швидко небанківський фінансовий сектор подолає проблеми в інвестуванні, що викликані світовою фінансовою кризою.

Література

1. Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) : Закон України // Відомості Верховної Ради – 2001.– N 21. – С. 103
2. Звітні дані про діяльність інститутів спільного інвестування у 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 р. - [Електронний ресурс] / www.uaib.com.ua.
3. Аналітична довідка про стан розвитку фондового ринку України у 2008 р. – [Електронний ресурс] / www.ssmc.gov.ua
4. І.А. Сфіменко Інституціоналізація ринку нерухомості в трансформаційній економіці // [Електронний ресурс] <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2007/07eiate.zip>
5. Т.Д. Косова Інституціональна модель фінансування інвестиційного процесу // [Електронний ресурс]. <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2006/06ktdfip.zip>
6. А. В. Попова Правове становище професійних учасників ринку цінних паперів в Україні // [Електронний ресурс]. <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2006/06pavcpu.zip>

Summary. It is exposed the features of investment funds collective investment institutions, priority investment objects, highlighted the role of growth factors of collective investment institutions in the functioning of financial markets.

Keywords: investment strategy, investment capital, collective investment institutions, asset management companies, savers, financial assets, joint investment, financial market.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2010